

جهت خرید فایل word به سایت www.kandoo.cn.com مراجعه کنید
یا با شماره های ۰۹۳۶۶۰۲۷۴۱۷ و ۰۹۳۶۶۴۰۶۸۵۷ و ۰۶۶۴۱۲۶۰-۰۵۱۱ تماس حاصل نمایید

بازتاب وقایع سیاسی از صدور فرمان مشروطیت

تا پایان سلسله قاجاریه در شعر شاعران دوران

شبیم نقیب زاده مشایخ

فارغ التحصیل دکتری دانشگاه آزاد اسلامی

واحد علوم و تحقیقات

Reflections of political events from the time of issuing of the Mashroteh (democratic) Order up until the ent of Gajar dynasty in the poems of contemporary poets

This article includes a study of poems by famous poets of Iran and degrees of being influenced by political questions and events of their time, monarchy of three of Gajar Kings – Mozafaredeen Shah, Mohammad Ali Shah and Ahmad Shah e Gajar, and covers a period starting from Mordad (August) of 1285 upto the month of Aban (November) of 1304 Shamsi (Sun). For mention of political questions of the day in the poems of poets of those bygone periods and contemporary to legislation of Mashrooteh order took a far more serious shape. In this research political events are presented in a chronological fashion and a sample poem from each reputable poet has been presented. It is thus concluded that period which is known as Monarchy of Ahmad Shah, year of Shamsee (Sun) 1304, Start of the First World War and Treaty of the christian year 1919, more than all other periods, years and events are reflected in poems and Mohammad Taghi Bahar was the most politically oriented poet of this period.

Shabnam Naghibzadeh Mashayekh
Graduated Doctorate
Islamic Open University
Unit of Researches and Sciences

شبنم نقیب زاده مشایخ
فارغ التحصیل دکتری
دانشگاه آزاد اسلامی - واحد علوم و تحقیقات

بازتاب وقایع سیاسی از صدور فرمان مشروطیت تا پایان سلسله قاجاریه در شعر شاعران دوران

پس از تلاش ها و آویز و گریزهای بسیار مجاهدان و علمای دینی و ملت ایران سرانجام در سیزدهم مرداد ۱۲۸۵ خورشیدی مظفرالدین شاه قاجار فرمان حکومت مشروطه را امضا و صادر کرد و سه روز پس از آن دستخط دیگری در تأیید فرمان مشروطیت صادر نمود که در آن فرمان صریح نسبت به تأسیس مجلس منتخبین ملت داده شد. از آن تاریخ تا پایان سلطنت وی وقایع سیاسی زیر به ترتیب در اشعار شاعران انعکاس یافته است.

۱۲۸۵ خورشیدی

۱- آغاز مشروطیت و مجلس شورای ملی:

شاد باش ای مجلس ملی که بینم عن قریب
از توآید درد ملت را درین دوران طیب...
(ادیب الممالک فراهانی، دیوان، ص ۱۳۷)

... دولت و ملت چو هر دو دست بهم داد
پای به دامن کشد عدوی سبک سر...
(محمدتقی بهار، دیوان، ص ۵۶)

... غریو شعف رفت تا آسمان
که مشروطه شد سرزمین کیان
(نظام وفا، دیوان، ص ۲۰۳)

۲- نکوهش از وزیران و مجلس شورای یکم:

... وزیرا وقت آن آمد که امروز
بیاموزی ره رسم تدین...
براری ریشه انصاف از بیخ
براندازی اساس عدل از بن
کنی خاموش چراغ دین اسلام
کنی خاموش چراغ دین اسلام
(ادیب الممالک فراهانی، دیوان، ص ۳۸۶)

۳- مدح مظفرالدین شاه به سبب صدور فرمان مشروطیت:

شه مظفر داور گیتی خدیو کامران آن که ذاتش مستطابستی^۱ و خلقش مستطیب^۲

(ادیب الممالک فراهانی، دیوان، ص ۱۳۸)

... شاه جهان مظفر کش فرمان بر مهر و ماه در خور و زببند است...

(ادیب نیشابوری، دیوان، ص ۱۸۶)

... شه مظفر که پی چاکری اش پادشهان خط نوشتند و نهادند بر آن خاتمشان...

(ایرج میرزا، دیوان، ص ۴۷)

... پادشه دادگر مظفرالدین شاه آن که زعدلش بنای ظلم برافتاد...

(محمدتقی بهار، دیوان، ص ۵۵)

بر سر در عمارت مشروطه، یادگار نقش به خون نشسته عدل مظفر است...

(شهریار، دیوان، ص ۱۰۵)

۴- مرگ مظفرالدین شاه:

... چو زین باغ شد شهریار کهن بخشید شاخ مرا بیخ وین...

(ادیب الممالک فراهانی، دیوان، ص ۷۲۴)

ادیب الممالک فراهانی را باید به عنوان سیاسی ترین شاعر دوران پادشاهی مظفرالدین شاه

معرفی کرد.

پس از مرگ مظفرالدین شاه، در روز بیست و هشتم دی ماه ۱۲۸۵ خورشیدی فرزند وی، محمدعلی

شاه قاجار، طی مراسم با شکوهی تاجگذاری کرد و به دستور شاه جدید در جشن تاجگذاری از

نمایندگان مجلس دعوت به عمل نیامد و از همین جا عداوت وی با مجلس و مشروطه نمایان گشت

و حوادثی در پی آن آمد که به عزل وی از سلطنت انجامید و سرانجام در مردادماه ۱۲۸۸ خورشیدی

دوران سلطنت وی به پایان رسید. از بین وقایع دوران پادشاهی محمدعلی شاه قاجار حوادث زیر در

شعر شاعران بازتاب داشته است:

۱۲۸۵ خورشیدی

۱- به تخت نشستن محمدعلی شاه قاجار:

... ای ملک از فرۀ جلوس تو امروز نور الهی به تاج تابد و بر تخت ...

(ادیب الممالک فراهانی، دیوان، ص ۸۴۴)

... المنه لله که جهان باز جوان شد وین شاه ملک مرتبه سلطان جهان شد...

(محمدتقی بهار، دیوان، ص ۶۲)

۲- صدر اعظمی اتابک اعظم میرزا علی اصغرخان اتابک:

... ای خرگه وزارت، رو بر فلک بناز وی مسند صدارت، شو بر جهان بیال ...

کامد به فر بخت دگر باره سوی تو صدر فلک مقام و عمید ملک خصال ...

(محمدتقی بهار، دیوان، ص ۶۴)

۱۲۸۶ خورشیدی

۴- قرارداد ۱۹۰۷ م . روس و انگلیس مبنی بر تقسیم ایران:

... شاهد روسی نخست از ره بیداد کردعیان حيله های سر و علن را...

لیک بت انگلیسی از در اخلاص آمد و وارونه کرد طرح سخن را...

(ادیب الممالک فراهانی، دیوان، ص ۹۶)

سوی لندن گذر ای پاک نسیم سحری سخن از من برگو به سر ادوارد گری^۳ ...

اندر آن عهد که با روس ببستی زین پیش غبن ها بود و ندیدی تو ز کوته نظری ...

(محمدتقی بهار، دیوان، ص ۱۷۴)

۵- تکفیر مشروطه:

این دود سیاه فام که از بام وطن خاست
از ماست که برماست
این شعله سوزان که بر آمد ز چپ و راست
از ماست که بر ماست ...
(محمدتقی بهار، دیوان، ص ۲۱۲)

۶- انتقاد از اوضاع عدلیه:

... طاق و رواق عدلیه را بر کند ستون
آن کو فراشت سقف سما را بلا عمد...
(ادیب الممالک فراهانی، دیوان، ص ۲۱۲)

... زنهار ز عدلیه و اعضاش مزین دم
گر نان توتلخ است ز نانواش مزین دم...

(نسیم شمال، کلیات، ص ۱۴۸)

۱۲۸۷ خورشیدی

۷- به توپ بسته شدن مجلس به دستور محمدعلی شاه توسط کلنل لیاخوف^۴ روسی:

... وان شعله که از توپ تو افتاد به مجلس
زودا که برافروخته ات در به خیام است...

اخگر زدم توپ تو در مسجد و مجلس
فریاد زبیداد تو در رکن و مقام است...

تا چند به فرمان لیاخوف درین شهر
بام و در ما سخره مشتت ز لثام است...

(ادیب الممالک فراهانی، دیوان، ص ۱۷۸)

... که گفتت: شها حمله ور شو به مجلس
تو با توپ و یکسانش با خاک ره کن؟...

(عارف قزوینی، دیوان، ص ۲۵۹)

... در جمله گاه اغیار ناموس ملک چون رفت
گر بر نبسته غیرت رخت از دیار یاران

دارای مملکت را در خاک و خون کشید
جانوسپار طبغان، همدست ماهیاران...

(محمدتقی بهار، دیوان، ص ۷۲۵)

... شد غم زلفت مرا ز یاد چو دیدم

(محمد تقی بهار، دیوان، ص ۱۰۳)

ملک پریشان و کار ملک مقسم...

... مگر بعد یک سال از این انقلاب

(نظام وفا، دیوان، ص ۲۰۴)

که با توپ کردند مجلس خراب

... میان خلق و شه ایجاد کین و کیفر شد

(میرزاده عشقی، کلیات، ص ۱۸۶)

به توپ بستن مجلس قضیه منجر شد...

۹- شهادت میرزا جهانگیرخان شیرازی (صوراسرافیل) در باغشاه توسط قزاق ها

ای مرغ سحر چو این شب تار

بگذاشت ز سر سیاهکاری

وزنفحه^ه روح بخش اسحار

رفت از سر خفتگان خماری...

یاد آر ز شمع مرده یاد آر...

(دهخدا، دیوان، ص ۷)

۱۲۸۸ خورشیدی

۱۰- محاصره تبریز توسط قزاق های محمدعلی شاه:

اردوی ستم خسته و عاجز شد و برگشت

برگشت نه با میل خود از حمله^ه احرار

ره باز شد و گندم و آذوقه به خروار

هی وارد تبریز شد از هر در و هر دشت...

(ابوالقاسم لاهوتی، دیوان، ص ۲۰۳)

۱۱- صدراعظمی ابوالقاسم خان ناصرالملک^۶:

مژده ای دل که ز ره قافله داد آمد نایب السلطنه با داد خدا داد آمد...

ناصر الملک ابوالقاسم مسعود ز راه بارخی خوب و تنی پاک و دلی شاد آمد...

(ادیب الممالک فراهانی، دیوان، ص ۲۳۵)

شد چو ناصرالملک مملکت دار خانه ماند و اغیار، لیس فی الدار...

(عارف قزوینی، دیوان، ص ۴۰۵)

۱۲- فتح تهران:

در فتح ری نمود سپهدار^۷ نامدار کاری که خارج از هنر و زور رستم است...

(ادیب الممالک فراهانی، دیوان، ص ۸۴۹)

مژده که آمد برون خاطر ما ز انتظار مژده فتح الفتوح داد به ما کردگار...

همت ستار اگر عرصه دنیا گرفت فر سپهدار نیز اوج ثریا گرفت...

(محمدتقی بهار، دیوان، ص ۱۴۳)

۱۳- تحسن محمدعلی شاه در سفارت روس:

... آخر الامر ز دیهیم و سریر گشته مستغنی و بیزار شده...

(ادیب الممالک فراهانی، دیوان، ص ۹۰۶)

... کسی که رو به سفارت پی امیدی رفت دهید مژده که لال و کر و خموش آمد...

(عارف قزوینی، دیوان، ص ۲۵۹)

۱۴- خلع محمدعلی شاه از سلطنت

پیام دوشم از پیر می فروش آمد بنوش باده که یک ملتی به هوش آمد...

(عارف قزوینی، دیوان، ص ۲۵۹)

... بزرگ دشمن ملت هم از میان بگریخت سپرد افسر و دیهیم ملک را به پسر...

(محمدتقی بهار، دیوان، ص ۱۴۹)

در دوران پادشاهی محمدعلی شاه، به توپ بسته شدن مجلس و فتح تهران بیش از سایر وقایع در شعر شاعران تأثیرگذار بوده است و ادیب الممالک فراهانی، محمدتقی بهار و عارف قزوینی سیاسی ترین شاعران این دوره می باشند.

به دنبال خلع محمدعلی شاه قاجار، در چهارم مردادماه ۱۲۸۸ خورشیدی پسر وی، احمدشاه قاجار، به تخت نشست. وی تا آبان ماه ۱۳۰۴ خورشیدی سلطنت کرد و پس از آن تاریخ سلطنت قاجار به وسیله رضا خان پهلوی برچیده شد. دوران پادشاهی احمدشاه از جمله دوران متشنج سیاسی ایران محسوب می شود و وقایع زیر از میان تمام حوادث سیاسی در شعر شاعران بازتاب داشته است:

۱۲۸۸ خورشیدی

۱- پادشاهی احمدشاه:

... خدیو شرق احمدشا با اقبال روز افزون گذارد تاج بر تارک، فرازد تخت در ایوان...

(ادیب الممالک فراهانی، دیوان، ص ۳۷۹)

... شدولیعهد ایران، شاه ایران دولت اوباد جاوید و مؤید...

(ادیب نیشابوری، دیوان، ص ۲۲۸)

... وارث تخت کیان و افسر جمشید احمد محمود خو شهنشه ایران...

(وحید دستگردی، کلیات، ص ۲۲۰)

بار دیگر حق به مرکز جا گرفت ...

شاه نو بر تختگه مأوا گرفت

(محمد تقی بهار، دیوان، ص ۱۵۰)

آن که رایش بود استوده و ستوارهمی

... فخر ایران و شهنشاه جهان احمد شاه

(فروزانفر، مجموعه اشعار، ص ۳۶)

۲- در بیان اوضاع مجلس دوم شورا (انتخابات، وکلا، مجلس)

بردند به سرقت همه سیم و زر ایران ...

... خواب اند و کیلان و خراب اند وزیران

(عارف قزوینی، دیوان، ص ۳۹۸)

وزما دل و دیده بر گرفتند ...

یاران روش دگر گرفتند

پیرایه مختصر گرفتند

در سایه طبع اعتدالی

هر نفعی را ضرر گرفتند ...

هرزشتی را نکو گزیدند

(محمدتقی بهار، دیوان، ص ۱۶۴)

۱۲۸۹ خورشیدی

۳- انتقاد از عدلیه زمان وزارت منصورالسلطنه:

محو باید کرد یکسر این عدالت خانه را ...

... از در و دیوار این عدلیه بارد ظلم و جور

(فرخی یزدی، دیوان، ص ۷۲)

۱۲۹۰ خورشیدی

۴- حمله محمدعلی شاه و سپاهیان به ایران:

ز روسیه با برگ و ساز آمدی ...

به ایران زمین از چه باز آمدی؟

(عارف قزوینی، دیوان، ص ۳۴۴)

می فروهل ز کف ای ترک و به یک سونه چنگ
جامه جنگ فروپوش که شد نوبت جنگ ...

(محمدتقی بهار، دیوان، ص ۱۷۸)

۵- اولتیماتوم روس به ایران:

... امر و نهی روس آزادی کش، آخر بهر چیست
او مگر آگه نمی باشد که ایران زان ماست؟ ...

(عارف قزوینی، دیوان، ص ۲۶۵)

های ای ایرانیان، ایران اندر بلاست
مملکت داریوش دستخوش نیکلاست ...

(محمدتقی بهار، دیوان، ص ۲۰۸)

۶- اخراج مورگان شوستر از ایران:

... ننگ تاریخی عالم شود افسانه ما
بگذاریم اگر شوستر از ایران برود ...

(عارف قزوینی، دیوان، ص ۳۹۷)

۷- ریاست مسیوپاکه بر مالیه اصفهان:

... بن ژور مسیو پاکه چه خوش کردی اداره
مالیه این شهر به دستور دوباره ...

(وحید دستگردی، کلیات، ص ۳۳۵)

۸- ورود سپاه روس تزاری به خراسان و آذربایجان:

... از دهان توپ و از مهمان بی دعوت شنو
پاسخ دعوات خود از ناله امن یجیب ...

(ادیب الممالک فراهانی، دیوان، ص ۱۴۱)

... دل در آشوب چو تبریز دگر بهر نفس
سینه چون چوبه دار ثقه الاسلام است ...

(عارف قزوینی، دیوان، ص ۳۰۵)

حمله ور بر خطه تبریز شد کرب و بلا...

... روز عاشورا شد آذربایجان چون کربلا

(وحدید دستگردی، کلیات، ص ۶۰۹)

هرگز نشود خالی از دل محن من...

... تا هست کنار تو پر از لشکر دشمن

(محمدتقی بهار، دیوان، ص ۱۷۷)

۱۲۹۱ خورشیدی

۹- توپ بستن سپاهیان تزاری روس به بارگاه امام هشتم:

خراب و تیره رواق شه خراسان را...

... بین ز صاعقه توپ و دود فتنه خصم

(ادیب الممالک فراهانی، دیوان، ص ۱۰۰)

بگشود خصم بدمنش نابکار دست...

... تخریب بارگاه شهنشاه طوس را

(عبرت نائینی، دیوان، ص ۵۵)

یک نظر بر بقعه مهر اعتلای من کنید...

... گشت صحن اقدس از شش جهت بمباردمان

(نسیم شمال، کلیات، ص ۳۳۷)

قلب پیغمبر اکرم، دل امت خستند...

... توپ بر مرقد سلطان خراسان بستند

(وحدید دستگردی، کلیات، ص ۵۶۸)

توپ ویرانگر روس است که افکنده شرر...

... نک بیابید و ببینید که در کاخ رضا

(محمدتقی بهار، دیوان، ص ۱۸۷)

۱۲۹۳ خورشیدی

۱۰- تاجگذاری احمدشاه قاجار:

پیرایه فرق کیقبادی

... ای افسر داد پیشدادی

- امروز شدی به تارک ماه
(ادیب الممالک فراهانی، دیوان، ص ۶۵۸)
- یعنی به سر مبارک شاه...
به سربنهاد احمد شاه دیهیم کیانی را
(محمدتقی بهار، دیوان، ص ۲۱۴)
- ببین با تاج کیکاوس ، کیکاوس ثانی را...
۱۱- آغاز جنگ جهانی اول:
- باز این چه غلغله است که در کشور جم است
(نسیم شمال، کلیات، ص ۳۰۵)
- قحطالرجال و فقر و فنا هر دو با هم است...
... آتش به جان چند تن افتد که بی گناه
(عارف قزوینی، دیوان، ص ۲۷۶)
- بی موجبی به ملتی آتش به جان زدند...
سی و دو هزار و سیصد افزون
زمین آشوب شد جنگ جهانگیر
(وحید دستگردی، کلیات، ص یازده)
- صلا دار آسمان زخاک پر خون
... امروز حال ملک خراب است
(محمدتقی بهار، دیوان، ص ۲۳۳)
- شد آشوب زمین خیز آسمان گیر...
۱۲- اعلام بی طرفی ایران در جنگ جهانی اول:
- بر من مجال شبهت و ظن نیست...
... دید چو ایران حروب بین الملل را
(ادیب الممالک فراهانی، دیوان، ص ۱۳۰)
- بی طرفی داد کرد بهر خویشان ایجاب...
... در باختر و خاور اگر جنگ و گریز است
(وثوق الدوله، دیوان، ص ۱۴۱)
- در کشور ما بی طرفان شور و شری نیست...
... بود ایران بی طرف در این جدال
لیک از بیگانگان شد پایمال...

(رعدی آذرخشی، پنج آینه، ص ۲۳)

۱۳- ورود قشون عثمانی به آذربایجان:

... «تفو بر تو ای چرخ گردون تفو»

(عارف قزوینی، دیوان، ص ۳۳۶)

چنین گفت سلطان عثمانیان

... شنیدم که در حمله ایروان

بر آن ملک تبریز قفلی گران...

که ایران خدا داده گنجینه ای است

(حسین مسرور، راز الهام، ص ۳۲)

۱۴- در بیان اوضاع مجلس سوم شورا (انتخابات، وکلا، مجلس):

... به مرگ غیر چو دیدند نفع خویش از آن

جماعتی رگ یک ملتی به خواب زدند...

(عارف قزوینی، دیوان، ص ۲۸۵)

آنچه گم گشته بود پیدا شد...

در مجلس به فرخی و اشد

(محمدتقی بهار، دیوان، ص ۲۲۸)

شدست ملی، مشتق بود زلفظ ملال...

... به ویژه مجلس امروز ما که گرانامش

(غلامرضا روحانی، کلیات، ص ۲۹۷)

۱۲۹۴ خورشیدی

۱۵- جنگ اصفهان:

کرده‌ای بنیاد استبداد ویران آفرین...

اصفهان گشته ای مأوای شیران آفرین

(نسیم شمال، کلیات، ص ۳۲۱)

خفتگان مهد غفلت دم ز بیداری زدند...

باز بر بام صفاهان کوس هشیاری زدند

(وحید دستگردی، کلیات، ص ۶۰۰)

۱۶- معاهده ۱۹۱۵ م. (در باب مداخله روس و انگلیس در امور مالی ایران)

هم نیز برنجد ز صحبتش...

... این کشور تحت الحمايه نيست

(محمدتقی بهار، دیوان، ص ۲۴۴)

۱۲۹۵ خورشیدی

۱۷- نخست وزیری و ثوق الدوله^۹:

که در او دزد عسس، گرگ شبان خواهد بود...

خوش زی ای دل ایران نه چنان خواهد بود

(وحید دستگردی، کلیات، ص ۲۳۵)

۱۲۹۷ خورشیدی

بر کناری مستوفی الممالک^{۱۰} و رئیس الوزاری صمصام السلطنه^{۱۱}:

فرصت افتاد به کف مردم فرصت جو را

این شنیدم که چو کابینه مستوفی رفت

عرضه کردند شهنشاه فلک نیرو را

از وطن خواهان یک عده به هم جمع شدند

که به اعجاز کند سخره خود جادو را...

کاندر این ملک رئیس الوزاری باید

که نکو جستم بر درد شما دارو را

بعد یک هفته ملک داد به آنان پیغام

از همه خلق پسندیدم این هالو را

پس از اندیشه مرا رأی به صمصام افتاد

(ایرج میرزا، دیوان، ص ۱۶۵ و ۱۶۶)

۱۹- کشته شدن حیدر عمو اوغلی^{۱۲} به دستور میرزا کوچک خان جنگلی:

... به پیش اهل زندان صدر ملیون نمایان شد سخن کوتاه، حیدر با رفیقان تیرباران شد...

(ابوالقاسم لاهوتی، دیوان، ص ۲۷۱)

۲۰- رفتن احزاب از تهران به قم:

... این همان ماه که یک دسته ز مردم رفتند سوی قم

قم غم شد و غم قوت و غذای رفقا شد این ظلم به ما شد...

(نسیم شمال، کلیات، ص ۱۶۰)

۲۱- نهضت جنگل:

... دیروز که در محیط گیلان بد پرچم انقلاب بر پا

از خون مبارزان زحمت گلگون شده بود آب دریا...

(ابوالقاسم لاهوتی، دیوان، ص ۵۹۱)

شد به اقبال شهنشه ختم کار جنگلی

جنگل از خلخال و طارم امن شد تا انزلی...

(محمدتقی بهار، دیوان، ص ۲۶۵)

۱۲۹۸ خورشیدی

۲۲- قرارداد ۱۹۱۹ م:

... به انگلیس که تلبیس اوست برتر از ابلیس فروخت خاک وطن را وزیر اعظم ایران...

(عارف قزوینی، دیوان، ص ۲۸۴)

با وثوق الدوله ای باد صبا گو این پیام: با وطن خواهان ایران بدسلوکی نیک نیست..

آن که استقلال ما را در قرار انشا نمود مقصدش از آن مواد شوم، جز تملیک نیست..

(فرخی یزدی، دیوان، ص ۲۵۷)

همچو شیر، سرزمینی خوردنی است

... او گمان دارد که ایران بردنی است

دید از آن ، حاصلی نامد به کار...

با وثوق الدوله بست ، اول قرار

(میرزاده عشقی، کلیات، ص ۲۷۷)

۲۳- بازگشت مهاجرین سیاسی به ایران:

برون ز پنجه شاهین و شاهباز آمد...

هزار شکر که ایران چو کبک زخمی باز

(عارف قزوینی، دیوان، ص ۲۷۹)

۱۲۹۹ خورشیدی

۲۴- کشته شدن خیابانی^{۱۳}:

سرتاسر ایران کفن سرخ پوشد...

... گر خون خیابانی مظلوم بجوشد

(محمد تقی بهار، دیوان، ص ۲۷۱)

تا غوطه زند خورشید درخون خیابانی...

برد ز افق بر چرخ ، فواره خون هر روز

(فرخی یزدی، دیوان، ص ۴۰۱)

۲۵- سردار سپه شدن رضا خان پهلوی:

تیغ آخته تا خطه خوزستان تاخت

سردار سپه چو قد مردی افراخت

(ادیب نیشابوری، دیوان، ص ۲۳۰)

امیدی جز به سردار سپه نیست

... تجارت نیست صنعت نیست ره نیست

(ایرج میرزا، دیوان، ص ۹۴)

کشور رو به فنا را به بقا خواهد برد

... باد سردار سپه زنده در ایران عارف

(عارف قزوینی، دیوان، ص ۳۱۲)

۱۳۰۰ خورشیدی

۲۶- وزیر جنگ شدن رضا خان پهلوی:

زینت مجلس رضا خان است گویی نیست هست...

... آن وزیر جنگ کز وی اهل تهران راضی اند

(نسیم شمال، کلیات، ص ۶۸)

نیکو قدمی بود که برداشته شد

... اصلاح وزیر جنگ با پارلمان

(فرخی یزدی، دیوان، ص ۳۴۴)

۲۷- اوضاع مجلس چهارم (انتخابات، وکلا، مجلس)

هر گوشه پهن کرده سجاده وکالت...

... یک دسته رند و قلاش دلدادۀ وکالت

(نسیم شمال، کلیات، ص ۲۴۲)

شدی چو لخت، دگر دزد انتخاب مکن...

... زدستبرد وکیل و وزیر غارتگر

(عارف قزوینی، دیوان، ص ۳۰۸)

چون بدیدم، دیدم این کابینه، آن کابینه نیست...

... خواستم مثبت شوم، باشد اگر کابینه خوب

(فرخی یزدی، دیوان، ص ۱۱۱)

دیدم چه خبر بود؟

... این مجلس چهارم به خدا ننگ بشر بود

دیدم چه خبر بود؟

هر کار که کردند، ضرر روی ضرر بود

(میرزاده عشقی، کلیات، ص ۴۵۰)

۲۸- اعطای امتیاز نفت شمال به آمریکا:

بگو به خصم بسوزان به نفت پیکر خویش

... حقوق نفت شمال و جنوب خاصۀ ماست

(محمدتقی بهار، دیوان، ص ۹۴۵)

۱۳۰۱ خورشیدی

۲۹- استخدام میلیسپو مستشار آمریکایی:

... طی گشت هرج و مرج زمستان کز آسمان آورده اند بهر چمن مستشار نو...

(محمدتقی بهار، دیوان، ص ۹۵۳)

... با کوشش مستشار ما باید کرد

گر درد عموم را دوا باید کرد

(فرخی یزدی، دیوان، ص ۳۳۸)

۱۳۰۲ خورشیدی

۳۰- وزارت و کابینه رضاخان پهلوی:

... بانفی بلد، ناجی امنیت کیست؟

با مشّت و لگد معنی امنیت چیست

(فرخی یزدی، دیوان، ص ۳۲۶)

۳۱- اوضاع مجلس پنجم (انتخابات، وکلا، مجلس):

... دقتی چون که در وکیل نشد

بهر ما هیچ کس کفیل نشد...

(نسیم شمال، کلیات، ص ۵۲۴)

... هر منتخب این دوره وکیل الدوله است

دردا که یکی وکیل ملت نشود

(محمدهاشم افسر، دیوان، ص ۹۶)

... هر چه رأی از دل صندوق برون می آید

دادش از رأیِ خر و ناله اش از رأیِ خر است...

(فرخی یزدی، دیوان، ص ۹۱)

۱۳۰۳ خورشیدی

۳۲- شهادت میرزاده عشقی:

... حال عشقی اگر که حق گو بود

زین شهادت مقام او افزود...

(نسیم شمال، کلیات، ص ۵۴۰)

بادا شهید عشق وطن عشقی

... چون کشته شد به سال مهش گفتم

(محمدهاشم افسر، دیوان، ص ۷۴)

شاعر نو رفت و شعر نو بمرد

... شاعری نو بود و شعرش نیز نو

(محمدتقی بهار، دیوان، ص ۹۸۰)

اما چه نتیجه ملت آزاد نشد

... دادند بسی به راه آزادی جان

(فرخی یزدی، دیوان، ص ۳۴۳)

عشقی نمود و عشق دگر را گرفت پیش

عشقی که بود محرم اسرار ما به کار

(نیما یوشیج، مجموعه اشعار، ص ۸۷۶)

این کارمزد کشور و آن کارکرد او

از جان گذشت عشقی و اجرت چه یافت ؟ مرگ

(شهریار، دیوان، ص ۳۶۶)

۳۳- ترور نافرجام ملک الشعرای بهار و کشته شدن واعظ قزوینی:

خون بریزند از این رو ره و بیراه زدند

... خواستند اهرمان تا کمینگاه مرا

بر سرش ریخته و زندگی اش تاه زدند...

ناگهان واعظ قزوین به کمینگاه رسید

(محمدتقی بهار، دیوان، ص ۳۱۵)

۳۴- در بیان مخالفت با جمهوری پیشنهادی رضا خان پهلوی:

حال در جمهور بایدداشت دست آهنین...

... از برای ما فقیران بود مشروطه زیاد

(نسیم شمال، کلیات، ص ۴۰۴)

لایق تربیت ملی و جمهوری نیست...

... آن که با آب و گلشن بندگی آمیختند

(وثوق الدوله، دیوان، ص ۶۰)

این حرف درین مملکت امروز جفنگ است..

... بی علمی و آوازه جمهوری ایران

(محمدتقی بهار، دیوان، ص ۳۰۷)

مردم، این جمهوری قلابی است...

... این چه بیرق های سرخ و آبی است

(میرزاده عشقی، کلیات، ص ۲۷۸)

۳۵- در بیان موافقت با جمهوری پیشنهادی رضا خان پهلوی:

یقین بدان بود امروز بهترین اعیاد...

... پس از مصیبت قاجار، عید جمهوری

(عارف قزوینی، دیوان، ص ۳۱۱)

۱۳۰۴ خورشیدی

۳۶- خلع احمدشاه قاجار:

پهلوی جاش متکی باشد

... احمد از تخت چون فرود آید

(ایرج میرزا، دیوان، ص ۱۷۵)

هم عن قریب شه کامران نخواهد ماند...

... گدای کوی خرابات را بشارت ده

(عارف قزوینی، دیوان، ص ۲۹۹)

۳۷- انقراض قاجاریه:

بنمود وداع ایران قجر...

... دیگر مکنید عنوان قجر

(نسیم شمال، کلیات، ص ۴۱۶)

بر باد رفت دولت قاجاری...

... بنگر یکی به چشم خرد کایدون

(محمدتقی بهار، دیوان، ص ۳۱۷)

۳۸- مرگ محمدعلی شاه قاجار:

کرد در بارگاه هستی رو...

چون محمدعلی ز دار فنا

(ادیب الممالک فراهانی، دیوان، ص ۸۹۸)

... همین بس که گویم به تاریخ او محمدعلی شاه هم فوت شد

(ایرج میرزا، دیوان، ص ۱۷۶)

وقایع دوران پادشاهی احمدشاه قاجار بیش از وقایع سیاسی دوران سایر پادشاهان قاجار در شعر فارسی بازتاب داشته است. از بین این حوادث معاهده ۱۹۱۹ م انعکاس گسترده تری یافته است و سال ۱۳۰۴ خورشیدی سیاسی ترین سال محسوب می گردد. محمدتقی بهار، فرخی یزدی و عارف قزوینی بیش از سایر شعرا به بیان مسائل سیاسی روز در اشعارشان پرداخته اند. در مجموع محمدتقی بهار سیاسی ترین شاعر پارسی گوی از صدور فرمان مشروطیت تا انقراض قاجار می باشد.

توضیحات و تعلیقات:

۱- پاک و پاکیزه ۳- وزیر خارجه انگلیس در ایران ۴- افسر ستاد ارتش روسیه تزاری و فرمانده بریگارد قزاق در ایران ۵- بوی خوش
۶- آجودان ناصرالدین شاه که در ابتدای سلطنت محمدعلی شاه به صدارت رسید و در سال ۱۳۲۹ قمری به نیابت سلطنت احمدشاه برگزیده شد.
۷- سپهدار محمدولی خان تنکابنی، یکی از دو فاتح تهران ۸- مصطفی عدل (منصورالسلطنه) حقوق دان و از رجال سیاسی مهم دوران قاجار و رضا شاه پهلوی ۹- حسن وثوق (وثوق الدوله) از کارگردان اساسی تاریخ مشروطیت ایران و بانی قرارداد ۱۹۱۹ م. ۱۰- حسن مستوفی ۱۱- نجفقلی صمصام بختیاری ۱۲- از آزادی خواهان بنام ایران ۱۳- شیخ محمدخیابانی از آزادی خواهان معروف آذربایجان در دوران مشروطیت که در جنگ با قوای دولتی به شهادت رسید.

کتاب نامه:

- ۱- ادیب الممالک فراهانی، محمد صادق دیوان کامل (۲ مجلد)، به کوشش مجتبی برزآبادی فراهانی، انتشارات فردوس، تهران، چاپ اول، ۱۳۷۸.
- ۲- ادیب نیشابوری، عبدالجواد دیوان اشعار، به کوشش دکتریدالله جلالی پندری، نشر بنیاد، تهران، چاپ دوم، ۱۳۷۷.

جهت خرید فایل word به سایت www.kandoocn.com مراجعه کنید
یا با شماره های ۰۹۳۶۶۰۲۷۴۱۷ و ۰۹۳۶۶۴۰۶۸۵۷ و ۰۶۶۴۱۲۶۰-۰۵۱۱ تماس حاصل نمایید

- ۳- اسفندیاری، علی (نیما یوشیج)
مجموعه اشعار نیما یوشیج، به کوشش دکتر ابوالقاسم جنتی
عطایی، انتشارات صنفی علیشاه، تهران، چاپ پنجم، ۱۳۶۸.
- ۴- افسر، محمد هاشم (شیخ رئیس)
دیوان شیخ رئیس افسر، به کوشش عبدالرحمان پارسا
تویسرکانی، سلسله نشریات ما، تهران، چاپ دوم، ۱۳۶۲
- ۵- ایرج میرزا
ایرج میرزا، به کوشش دکتر محمدجعفر محجوب، انتشارات
اندیشه، تهران، چاپ چهارم، ۱۳۵۶.
- ۶- بهار، محمد تقی (ملک الشعرا)
دیوان، نشر سمیر، تهران، چاپ اول، ۱۳۷۸
- ۷- بهجت، محمد حسین (شهریار)
دیوان (۲ مجلد)، انتشارات نگاه، تهران، چاپ اول، ۱۳۸۲
- ۸- حسینی، سید اشرف الدین (نسیم شمال)
کلیات، به کوشش احمد اداره چنی گیلانی، انتشارات نگاه،
تهران، چاپ اول، ۱۳۷۵.
- ۹- دهخدا، علی اکبر
دیوان دهخدا، به کوشش دکتر سید محمد دبیر سیاقی، انتشارات
تیراژه، تهران، چاپ دوم، ۱۳۶۱.
- ۱۰- رعدی آذر خشی، دکتر غلامعلی
پنج آئینه، چاپخانه کاوه، تهران، چاپ اول، ۱۳۵۸.
- ۱۱- روحانی، غلامرضا
کلیات اشعار و فکاهیات روحانی، انتشارات سنایی، تهران
- ۱۲- عارف قزوینی، ابوالقاسم
دیوان عارف قزوینی، به کوشش مهدی نورمحمدی، انتشارات
سنایی، تهران، چاپ اول، ۱۳۸۱.
- ۱۳- عشقی، محمدرضا میرزاده
کلیات مصور، به کوشش علی اکبر مشیر سلیمی، انتشارات
امیرکبیر، تهران، چاپ چهارم، ۱۳۴۲.
- ۱۴- فرخی یزدی، محمد
دیوان، به کوشش حسین مسرت، نشر قطره، تهران، چاپ اول،
۱۳۸۰.
- فروزانفر، بدیع الزمان
مجموعه اشعار، به کوشش عنایت الله مجیدی، کتابخانه
طهوری، تهران، چاپ اول، ۱۳۶۸.
- ۱۶- لاهوتی، ابوالقاسم
دیوان، انتشارات امیرکبیر، تهران، چاپ اول، ۱۳۵۸.
- ۱۷- مسرور، حسین
رازالهام، چاپ کیهان، تهران، چاپ اول، ۱۳۳۸
- ۱۸- مصاحبی نائینی، میرزا محمد علی (عبرت)
دیوان کامل، به کوشش مجتبی برزآبادی، فراهانی، انتشارات

جهت خرید فایل word به سایت www.kandooen.com مراجعه کنید
یا با شماره های ۰۹۳۶۶۰۲۷۴۱۷ و ۰۹۳۶۶۴۰۶۸۵۷ و ۰۶۶۴۱۲۶۰-۵۱۱ تماس حاصل نمایید

سیاسی، تهران، چاپ اول، ۱۳۷۶.

دیوان وثوق، به کوشش ایرج افشار، سلسله نشریات ما، تهران،

چاپ اول، ۱۳۶۳

دیوان وحید دستگردی، به کوشش س. وحیدنیا، انتشارات

آفتاب، تهران، چاپ اول، ۱۳۷۴.

دیوان، به کوشش احمدکرمی، سلسله نشریات ما، تهران چاپ

اول، ۱۳۶۳

۱۹- وثوق، حسن (وثوق الدوله)

۲۰- وحید دستگردی، حسن

۲۱- وفا، نظام

جهت خرید فایل word به سایت www.kandoocn.com مراجعه کنید
یا با شماره های ۰۹۳۶۶۰۲۷۴۱۷ و ۰۹۳۶۶۴۰۶۸۵۷ و ۰۶۶۴۱۲۶۰-۵۱۱ تماس حاصل نمایید

Filename: Document1
Directory:
Template: C:\Documents and Settings\hadi tahaghoghi\Application
Data\Microsoft\Templates\Normal.dotm
Title:
Subject:
Author: H.H
Keywords:
Comments:
Creation Date: 4/7/2012 12:13:00 PM
Change Number: 1
Last Saved On:
Last Saved By: hadi tahaghoghi
Total Editing Time: 0 Minutes
Last Printed On: 4/7/2012 12:13:00 PM
As of Last Complete Printing
Number of Pages: 24
Number of Words: 3,213 (approx.)
Number of Characters: 18,315 (approx.)